

SOBRE LES MORTS DE DOS TRAGINERS (1554 I 1586) I LA FORCA COM A DESTÍ (1623)

per Valentí Gual Vilà

Introducció

L'objectiu de la present col·laboració a la miscel·lània *Recull* és donar a conèixer, en primer terme, l'enquesta d'un procés judicial incoat a la cort del batlle de Verdú, senyoratge de Poblet, contra cinc persones, de les Piles, Conesa i Guimons, acusades d'haver agredit amb violència física un traginer de la primera població gaiannenca, resident a Vilafranca del Penedès. Un altre traginer, en aquesta ocasió de Valls, serà mort per diverses persones de Conesa i de Passanant al pla de Vinaixa, trenta anys després. I encara, un procés de les acaballes del primer quart del segle XVII ens aportarà informació sobre les activitats delictives d'un personatge que acabarà sentenciat a la darrera pena.

En primer lloc, centrarem la manera com era exercida la justícia en el marc català (tema del qual ja hem donat referències en el número 4 de *Recull*) i aportarem alguna dada relativa a Poblet. Després presentarem els processos, el primer iniciat amb la denúncia del procurador fiscal, amb les declaracions de diversos testimonis directament relacionats amb els fets o relacionables. Finalment, oferirem alguns comentaris de cara a emmarcar el document tractat en els coneixements generals que tenim del tema i fer-ne una interpretació per si mateix.

L'exercici de la justícia

En l'armari II de l'Arxiu Històric del monestir de Poblet s'hi conserven els processos criminals seguits al senyoratge populetà. Els monjos exercien la jurisdicció civil i criminal en molts indrets i, per tant, administraven justícia amb la possibilitat d'aplicar condemnes a la pena capital. Sobre les diferències entre l'alta i la baixa justícia, remetem els lectors a la nostra col·laboració en el número 4 de la miscel·lània (Gual, 1996).

Afegim que la jurisdicció senyorial formava part de l'aparell policíac de Catalunya. Aplegava prop de les tres quartes parts del total de districtes jurisdiccionals del país i més de la meitat de la població. Les obligacions dels senyors laics i eclesiàstics en matèria de persecució de bandolerisme no sempre eren totalment acomplertes. Bé perquè xocaven amb les prerrogatives senyorials en matèria de mobilitzacions armades, bé perquè massa senyors restaven involucrats en el joc de guerres privades i rivalitats faccionals que nodria el

bandolerisme. De fet, la crida i l'aplec del sometent local era el punt d'actuació bàsic, sobre el qual no disposem de gaire informació.

Cal tenir present que quan un abat accedia al càrrec anava a rebre, als pobles del domini del monestir, el «sagrament i homenatge» dels seus vassalls, representats pels caps de casa. Altisent (385-387) explica l'itinerari seguit per l'abat Mengucho entre desembre de 1414 i maig del 1415. L'acte realitzat era sempre el mateix. Començava pel batlle i els jurats del lloc, que juraven que en endavant serien vassalls bons i subjectes a l'abat i els seus successors i que, per tant, no prendrien part en cap complot contra ell, el defensarien cas de saber que havia de ser perjudicat i si l'abat els demanava consell, l'hi donarien amb tota rectitud, sense engany i sense perjudicar-lo en res, i que es comportarien en tot com els bons vassalls havien de fer-ho amb llur senyor natural. Després l'abat confirmava els privilegis, les llibertats i les franqueses del poble i resolía els problemes de justícia que hi havia pendents.

Les obligacions dels habitants dels dominis de Poblet envers l'abat com a senyor no derivaven ni de cap dependència de tipus militar ni pròpiament de la possessió d'una terra, sinó del fet d'habitar un terme senyorejat pel monestir. Malgrat que prestessin l'homenatge a l'abat i encara que fossin anomenats vassalls, no ho eren en el sentit feudal de la paraula. El sagrament i homenatge de boca i mans havia esdevingut una forma general de jurar qualsevol pacte. Als drets de Poblet com a senyor territorial dels termes s'afegien, des dels segles XIV i XV, els jurisdiccionals, provinents de la compra pels abats del dret i el poder d'administrar la justícia. Quan eren complets (*merum et mixtum imperium*) abraçaven totes les causes, tant les civils com les criminals, i tant les menys com les més greus.

L'any 1690 (Altisent, 530-534), la rebuda dels sagraments i homenatges per part de l'abat constava d'un cerimonial força més aparatós que el d'inicis del segle XV. L'abat, acompanyat de notaris, juristes i escrivà, es constituïa a la plaça major del poble juntament amb tots els homes que havien de ser més de les dues terceres parts dels caps de casa del lloc. L'abat els notificava que n'havia estat escollit i que com a senyor de la vila n'anava a prendre possessió real, corporal i actual. Els altres havien de prestar-li el sagrament de fidelitat i homenatge i ell els juraria tots els privilegis i llibertats concedits pels antecessors, així com pels costums i qualsevol altre dret.

Ens té un interès específic ressaltar que el jurat primer deia, llavors, que era prompte a complir amb això, però abans suplicava que l'abat fos servit de fer remissió general de tots els delictes civils i criminals i de perdonar qualssevol enquestes fetes i fulminades pels seus predecessors. L'abat responia que hi era prest i ben disposat, excepció feta dels homicidis, els furts comesos per lladres de pas, els delictes dels moneders o culpats de tisorar monedes, les penes de treves

trencades i altres delictes que no poguessin ser remesos perquè ho prohibissin les constitucions de Catalunya i el dret comú. Tampoc podia remetre, és clar, aquells casos en els quals hi havia instància de part. Llavors l'abat removia els oficis de batlle, sotsbatlle i escrivà de la cúria del batlle. I una vegada havia estat informat de la fidelitat, la legalitat i la competència dels interessats, l'abat nomenava i creava directament, durant el seu beneplàcit, els tres mateixos individus per als càrrecs, advertint batlle i sotsbatlle que havien d'administrar lleialment la justícia. Després venia la publicació de les crides, o sigui, diversos punts de policia i d'ordre públic (Gual, 1996).

Emeses les crides, l'abat manava al monjo governador general de les baronies que en senyal de la possessió de la jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, prenguéss l'espasa que hi havia damunt d'una taula, la desembeinés i fes tres senyals esgrimint-la tres vegades en l'aire, dient, amb veu alta, que l'abat posseeix la jurisdicció civil i criminal alta i baixa, mer i mixt imperi, de la vila i terme que es tractés. I en senyal de la possessió de la jurisdicció, l'abat manava al nunci que pengés a les forques una rama o «bulto». El nunci ho feia i ho declarava al notari davant testimonis. Després continuava la cerimònia amb la visita als portals, a un tros de terra, amb la inspecció dels llibres del comú...

Per raó de l'extensió territorial de les baronies (a inicis del segle XVII els noms dels llocs on el monestir de Poblet tenia jurisdicció plena ocupen una vintena de línies) i del divers grau de jurisdicció, els abats van haver de delegar poders i constituir tribunals i jutges regulars per exercir-los. Insistim que la jurisdicció havia pervingut per donació reial, per mitjà de permuta i, en la major part de les ocasions, per compra directa als possessors.

La jurisdicció criminal suposava la repressió de tota classe de delictes, amb la imposició de càstigs que, com hem dit, podien arribar al vessament de sang. Això podia implicar la derogació d'algunes regles canòniques imposades als religiosos. Per aquest motiu, l'abat Trilla obtingué, el desembre del 1606, un breu papal que confirmava a l'abat o al seu delegat el poder d'intervenir en els processos criminals contra els seus vassalls, sense incórrer en cap censura canònica, encara que en resultés condemna de mort, mutilació de membres o efusió de sang. Ara bé, en aquests extrems el monjo-jutge havia d'abstenir-se de donar el seu vot i firmar la sentència. L'agost del 1632, el Sant Pare va ratificar la facultat (Toda, 306).

Les persones que s'encarregaven d'administrar la jurisdicció delegada o que podien intervenir en els tribunals eren el governador general, el sotsgovernador (també citat com a lloctinent de governador), el batlle general, els batlles i sotsbatlles locals de pobles i viles, l'assessor, el notari i escrivà major, el doctor en medicina, el cirurgià i l'executor de sentències.

Devem a Toda (305) l'anterior relació de càrrecs. Per part nostra, hauríem d'esclarir que, amb la consulta del fons esmentat, no podem donar valor a

l'existència sincrònica de governador i batlle general. No foren càrrecs simultanis, sinó successius: el governador general no ens apareix documentat fins el 1634; abans d'aquesta data, tots els processos fan esment al batlle general.

De la patent rebuda pel pare Antoni Congost el 1644, i que reproduïx Toda (305-306), en podem extreure les principals atribucions del governador general: usar la jurisdicció civil i criminal, i nomenar i crear batlles i sotsbatlles, fer les remissions -amb consell de l'assessor-, i nomenar i donar comissions a les persones que consideri oportunes. Segons Toda, la durada del càrrec era quadriennal, com la dels abats des de 1623, i sempre havia de recaure en un monjo.

Els lloctinents de governador general, nomenats entre els professors donats o lleics, podien administrar justícia civil i criminal, executar sentències, remetre delinqüents amb el consell de l'assessor, i crear i nomenar jutges i notaris. Segons una patent indata que ofereix Toda (307), batlles generals i batlles locals havien d'obeir aquests lloctinents.

Segons aquest autor, el batlle general estava per sota del lloctinent de governador. Era un càrrec conferit a un seglar i, a tenor de la nominació recollida per Toda (308), sorgia de la persona d'un batlle local. Permetia al governador de descarregar-se de la feina de recórrer les baronies. El batlle general només prenia a la seva càrrega els judicis civils i criminals de la seva jurisdicció i deixava l'exercici dels menors als batlles de cada localitat.

Deixem de banda el paper dels batlles locals, que ja tractarem en una anterior col·laboració en aquesta miscel·lània. Els assessors jurídics són considerats per Toda (310) la roda més important de la maquinària judicial de Poblet. Solien ser advocats de carrera establerts a Montblanc, on residia la vegueria reial. Segons l'autor reusenc, els assessors donaven la feina feta als governadors i eren conduïts o contractats per un termini de quatre anys. No estem en condicions de donar validesa a aquest darrer extrem.

Per privilegi reial, els monjos arxivers de Poblet eren els seus notaris. Això no treu que a inicis del segle XVII s'hagués establert a Vimbodí una notaria, contractada per ordre de l'abat. Era ocupada per un seglar que en quedava com a propietari (Toda, 311). Podem certificar que els notaris dels processos foren objecte de les represàlies d'alguns encausats i no escaparen de les bandositats i les faccions. En tenim un parell d'exemples de la primera meitat del segle XVII.

Segons Toda (311), en aquest període la cort o tribunal del governador general es reunia a Vimbodí, on s'havia instal·lat el notari. De tota manera, la consulta dels processos civils i criminals deixa clar que molts foren redactats en el mateix lloc on s'esdevingueren els fets o en la vila més propera.

El doctor en medicina i el cirurgià havien d'estar presents en la prova del turment, inflingida als inculpatos que no confessaven els delictes imputats. El cirurgià

podia fer aturar el procés de tortura si advertia que podia arribar a provocar greus lesions en el reu, o la seva mort. A més, el cirurgià solia descriure meticulosament les ferides, mortals o no, rebudes per una víctima de la violència privada.

El nunci s'encarregava de fer les publicacions necessàries i portar les notificacions del jutge a coneixement dels interessats. Era nomenat directament per l'abat (Toda, 314).

El ministre de sentències aplicava als reus les penes a què havien estat condemnats. Tortura o turment per obtenir declaracions, marques de ferro roent a l'espatlla, assots, mutilacions de membres i mort a la forca en execució de la sentència.

És d'observar que Toda no dóna cap referència al procurador fiscal, tot i que l'acusació i relació dels fets que aportava es troba a l'inici de molts processos.

El cas de Les Piles

Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 19, document 21. 1554, abril, 25
33 folis (i 3 de blancs), 160 x 220 mm, català. Notari: Jeroni Soler, de Verdú.

A Esteve Ortis, batlle de Verdú, el procurador fiscal Francesc Delgado li fa saber que dimarts 24 d'abril de 1554 en Francesc Copons, traginer de Vilafranca del Penedès, natural de les Piles, anava a la fira de Verdú amb dos matxos carregats de cuir de corretger i en companyia de molts altres. Al terme de Verdú (on Poblet té tota la jurisdicció civil i criminal alta i baixa, mer i mixt imperi), partida el Pujol Gros, li van sortir al pas els germans Joan i Montserrat Balcells i Montserrat Briansó, tots de les Piles (de Gaià), Joan Fabrer, de Guialmons, i Nadal Joan, de Conesa. Sense haver-lo avisat l'envestiren, el nafraren i el maltractaren. Li donaren coltellades al cap i en altres parts, van tirar-li amb ballesta i el pegaren a l'espatlla esquerra amb un matràs. De tot això, Francesc Copons hauria pogut morir allí mateix. «É p(er)què senblants mals y encontres no deuen restar inpunits, vos suplique y requer que sobre dites coses ne sie presa sumaria informació y pres juxta los mèrits de aquella sie p(ro)ceyt contra dits delinqüents en tot lo que de justícia sie faedor, los drets fiscals sempre salvos». El batlle comença a prendre declaracions.

Francesc Copons, «mularius» o traginer, de les Piles, habitant a Vilafranca del Penedès. És al llit, a Verdú. Anava a Verdú amb molts altres de Vilafranca i duia dues càrregues de cuir de corretger. No molt dins el terme de Verdú, van trobar cinc homes armats amb ballestes, arcabussos i altres armes. Un dels cinc agressors va dir: «aveus así lo home que avem menester». I un altre: «a traydor, y no as trobat negú p(er) lo camí quiet aje dit res?». El que li va dir això tirà de l'espasa i li digué a

l'altre que el matés. I el declarant va dir: «a traydor, y p(er)quem mataràs, que te yo fet?». Es va sentir un gran cop a les espatlles que li havien donat amb un matràs que després trobaren a la vora del camí. Va pujar a un marge per fugir, però l'aconseguien i rebé una coltellada a la cama esquerra. Ja a terra un va dir que el matessin i li van donar molts cops al cap, al braç i en altres parts. Va dir-los: «o traydós, y que us e fet yo p(er)quem voleu matar?». I un: «dexal star que prou na». Els companys el van carregar en un ruquet i el van dur a casa del seu germà a Verdú. Li feien tant mal les nafres que no pensava arribar viu a la vila.

Li pregunten si coneix els agressors. Els esmenta tots (al de Guimons li diu Fabregat) amb nom i cognom, excepte al de Conesa, que només diu d'on és. Fabregat duia ballesta i li va donar el cop de matràs. Li demanen per què l'han atacat. Suposa que l'han pegat per venjar-se, segons ha sentit, del que ha fet el seu nebot de les Piles (no en dóna cap detall). L'interroguen sobre si l'havien amenaçat. Respon que no l'havien desafiat, ni enviat amenaces, ni donat avís perquè s'hagués de guardar d'ells. Mai s'havia preservat d'ells, ni sabia que el volguessin pegar. Els Balcells i ell són fills de cosins germans. Sobre qui anava amb ell, diu que molts, però només dóna el nom de dos, un dels quals declara tot seguit.

Joan Vinyo, mosso de Joan Santacana, de Vilafranca del Penedès. Només relata els fets. A en Copons el perseguiren pel blat. Va prendre els matxos d'en Copons i els seus i els va dur fins a Verdú. No va identificar ningú.

Mestre Joan Galofré, paraire de llana, de Vilafranca del Penedès. Eren al camí que va de l'Ametlla a Verdú, quan van passar els fets. No va entendre què deien a en Copons perquè ell anava endarrerit. Només va sentir que un deia «tira-li, tira-li». Un bandoler els va amenaçar de disparar-los amb un arcabús si anaven en socors d'en Copons. Van insistir els traginers en ajudar en Copons i els bandolers, després d'una altra amenaça amb les ballestes, els deixaren. Llavors els mulers li van curar les nafres i el van carregar en un ase. No va conèixer ningú, ni sap per què ho feren. En Copons els va dir que hi havia un fill d'un cosí germà seu.

Magí Balcells, de les Piles, habitant a la casa de la vídua Pagès, de Verdú. El dimarts passat, un germà seu que es diu Montserrat, de les Piles, va anar a Verdú, a casa de Simó Vidal, i va demanar que l'anés a veure per parlar. Un cop a casa d'en Vidal va trobar el seu germà i Pere-Joan Marc, de Conesa. Però el seu amo, Janot Pagès, el va demanar per anar amb el carro i no va poder tenir l'entrevista, perquè quan va tornar ja havien marxat. I no els ha vist més. Sobre l'agressió a en Copons, no sap qui ho ha fet ni el motiu. Ho ha sabut llavors.

Jeroni Balcells, de Verdú. El dimarts van anar a casa seva Montserrat Balcells, de les Piles, i un altre, de Conesa. Li van dir que es guardés perquè bandolejaven. Van menjar a casa seva i ell va sortir per fer una venda a uns ramaders i quan va tornar ja no hi eren. No sap qui ha colpejat en Copons ni el motiu.

Simó Vidal, de Verdú (dia 26 de setembre). Quan guardava la primera guàrdia d'en Copons, de Vilafranca del Penedès, que jeia nafrat a casa del seu germà Lluís Copons, ell declarant era a la cambra on jeia. Va veure com el fill de mestre Arnau Conesa, cirurgià, de Tàrrega, el guardava i com en Copons tenia una coltellada no molt gran a la part esquerra del cap, una altra a l'anca esquerra (aquest era gran cop, al qual el barber va donar tres punts) i una altra a la cama esquerra (de dos punts donats pel barber). I tenia altres cops que no aconseguien la carn. I duia un cop de matràs a l'espatlla esquerra, del qual s'exclamava molt. En Copons deia que havien estat Joan Balcells, l'hereu de la casa, i Montserrat, el seu germà, de les Piles, en Fabrer, de Guimons, i un de Conesa. Tot això va passar en lloc on l'abat té tota la jurisdicció i on no coneixen altre senyor que ell i el rei com a superior i no en altra manera. La fama pública diu que en Copons va morir a Montoliu dels cops que havia rebut.

Jeroni Balcells, de Verdú. Va anar a veure en Copons quan era a casa del seu germà Lluís perquè eren parents. Va trobar que el guardava el fill de mestre Arnau Conesa. Els cops que li va veure eren els mateixos que descriu Simó Vidal. Ha sentit a dir que els atacants foren els quatre esmentats. Ratifica que en Copons va morir a Montoliu, senyoratge de Santes Creus.

Jaume Linbas, de Verdú. A Francesc Copons el van deixar primer a l'entrada i després el van pujar al llit. Ell va anar a ajudar al fill de mestre Arnau, el barber de Tàrrega. No va veure la coltellada a l'anca. I certifica que en Copons es queixava del cop de matràs a l'espatlla. Als quatre inculpats anteriors afegeix en Briansó, de les Piles. Igual per la resta.

Lluís Copons, de Verdú (27 de setembre). La seva comare na Pagesa li va dir que es guardés, que dos homes «de aguent dalt» havien vingut per ell. Va parlar amb Montserrat Balcells, que era davant la casa de Simó Vidal en companyia d'un altre, i que li va dir que no sabia què havia passat perquè era a Guimerà. Quan aquells van marxar, el testimoni havia d'anar a llaurar. I pel que li havia dit la seva comare no hi va anar i es va estimar més llogar un home. I els altres, sabent que no sortia de la vila, se n'anaren amb uns que els esperaven fora vila. I quan foren al Pujol Gros, trobaren al seu germà que anava a la fira i s'esdevingué allò que sabem. Fa la relació completa dels cops i dels cinc agressors, que no havien advertit el seu germà de res. El seu germà Francesc morí a Montoliu dels cops rebuts i no d'altra malaltia. Poblet és senyor de Verdú.

El notari de Verdú Jeroni Soler assabenta que l'enquesta conté 33 folis i ha estat rebuda a la vila per ordre del procurador fiscal Francesc Delgado. No hi ha sentència.

Comentaris

L'enquesta practicada pel batlle local de Verdú arran de l'agressió, amb conseqüències fatals, patida pel traginer Francesc Copons permet de centrar diversos punts d'interès. Només tenim una breu dada en relació amb els motius de l'atac: vindrien donats per una actuació, totalment inconcreta, a les Piles, del nebot del traginer mort. Això hauria provocat la venjança dels tres homes de les Piles, amb l'ajut dels altres dos.

Els actors directes de l'escomesa són tres persones de les Piles, una de Guimons i una darrera de Conesa. Pel que fa als de les Piles, es tracta dels germans Joan i Montserrat Balcells i de Montserrat Briansó. El primer és l'hereu de casa Balcells. Però en el procés també declaren Magí Balcells, germà de Joan i Montserrat, qui havia de mantenir una entrevista amb el darrer i el conesi Pere-Joan Marc, i Jeroni Balcells, qui va donar de menjar als mateixos. Els Balcells eren fills de cosins germans amb els Copons. I segons es desprèn de la declaració de Lluís Copons, tal vegada era ell, o també era ell, l'objectiu dels Balcells.

Un altre punt de relleu pertoca la reiterada declaració per part dels testimonis que els fets s'esdevingueren en terme de Verdú, indret del senyoratge de Poblet. Per tant, resultava absolutament pertinent l'actuació del batlle local per procedir a una enquesta («inquisició», en llenguatge de l'època) que hauria tirat endavant amb la declaració dels acusats (que no foren capturats) i l'emissió de sentència per part del batlle general de Poblet. Tenint en compte el resultat final de l'escomesa, els implicats haurien rebut un càstig dur, no essent descartable la pena capital. En aquesta línia, pot resultar significatiu l'espai temporal de cinc mesos escolat entre l'obertura del procés i les primeres cinc declaracions i les quatre darreres. Tal vegada, la mort de Francesc Copons va provocar la reobertura del sumari.

Les referències a l'activitat bandolera i a la pràctica del desafiament no han de passar desapercibudes. Disposem de diversos estudis de X. Torres que poden donar al lector interessat un volum d'informació gens negligible del fenomen. Queda clar que Montserrat Balcells bandolejava. Què vol dir això? Doncs, segurament, que era un home de bàndol, que anava en quadrilla amb relativa freqüència i que, potser, per cometre l'atac contra en Copons es va fer acompanyar de familiars i membres de la colla. No endebades la primera fautoria de la quadrilla era la mateixa família dels que l'integraven.

Francesc Copons refereix com no havia estat desafiat pels Balcells. Per tant, la guerra privada entre les nissagues no havia tingut un inici «legal». Com que els cartells de desafiament (traducció popular de l'aristocràtic «deseiximent») no s'havien rebut, en Copons no es guardava pas de ningú. L'actuació dels Balcells atemptava contra la pràctica i el costum i era un punt més en la seva contra.

Balcells i Copons eren cognoms presents a les Piles en els fogatges de 1496 i 1553, com també ho era Briansó. Entre els confessants del lloc el 1565, a casa Copons documentem ell i el fill Montserrat, ultra les mullers respectives, la filla Esperança i el pastor. Al castell hi vivia Montserrat Balcells, ja casat, i amb un mosso de nom Guillem. Els Balcells encara en donaven nom a una altra casa, on només hi feien estada marit i muller (Gual, 1995, 133 i 138-139). La impossibilitat de remuntar la reconstrucció de famílies a mitjan segle XVI impedeix de discernir amb exactitud les connexions de parentiu entre Balcells i Copons. De la mateixa manera, potser la consulta del llibre de cort de les Piles d'aquella època podria donar alguna claror. Recordem, però, que el més antic localitzat data del 1595.

Pel que fa als altres dos individus, pel fogatge de 1553 documentem a Guimons (població anomenada Guiaments a l'original) Pere Fabrer (Iglésies, 1981, 298). I a Conesa són declarats els noms de Pere Joan i de Marc Joan, on Joan és, està clar, cognom (Iglésies, 1981, 297). Tampoc les fitxes familiars que tenim a l'abast ens ajuden a aportar informació suplementària.

El cas de Vinaixa

Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 23, document 17. 1586, gener, 15

21 folis (i 9 de blancs), 155 x 215 mm, català

Notari: Onofre Banquer, de Vimbodí, habitant a Montblanc.

Batlle General de Poblet: Miquel Segarra.

Miquel Cases, pagès, de Conesa, extret de la presó del monestir de Poblet per declarar. Vol dir la veritat del que sap sobre la mort de T. Casquer, de Valls, al pla de Vinaixa. Fou així. Havia passat molt gran necessitat a casa seva, muller i família, en anys anteriors. Fou la seva desgràcia que un dia anava a Conesa a casa del seu germà i essent allí va anar a casa de Joan, teixidor, (a) Parellada. Parellada li va comentar que se'l veia molt alterat i ell va respondre que no se n'estranyés perquè la necessitat era tanta que li causava gran sentiment. Parellada li va dir que no passés fam ni necessitat, que si volia anar amb ell al pla de Vinaixa allí ho podien arranjar. Ell va dir que més s'estimava passar fam que robar res a ningú. Amb tot, forçat per la necessitat i per les induccions de Parellada, el seu fill Joan, Miquel Oluja i Francesc Verdaguer, que eren allí, es van concertar que quatre o cinc dies després (ara deu fer dos anys) acudís al pla de Vinaixa on es trobarien tots, a més de Bartomeu, sastre, (a) Blau, del terme del Catllar, i dos germans Ferrer, un dit Llorenç i l'altre no sap com i vidu. Els Ferrer són de Passanant.

El dia en qüestió, va prendre una capa de pastor i va dir a la seva muller, a l'Espluga de Francolí, on està casat i viu, que havia de fer una mica de camí i el vespre ja seria a casa. Va arribar al pla de Vinaixa entre les dues i les tres després migdia. Va sentir crits i els altres ja havien fet el que deien. Un li va dir que passés endavant i ell es va apartar a uns pinets. El van anar a trobar i li van dir que havien

robat i mort un home. El sastre Bartomeu portava la daga a la mà tota sangosa. Deia que era la daga de l'home que havien mort. Els va dir adéu perquè ell no en volia saber res, en haver mort un home. Va marxar camí de Fullella i va arribar a casa seva a l'Espluga ja molt vespre.

Uns dies després va anar a Conesa i va trobar Joan, teixidor, (a) Parellada, a casa seva i li va demanar la part que li tocava dels diners que havien robat a l'home. En va rebre 16 sous en tres vegades. Ho va agafar. Li van dir que ells tots junts després de la mort havien anat camí dels Omellons. Cadascun dels set esmentats portava el seu pedrenyal. L'endemà va sentir a dir que al pla de Vinaixa havien mort un home que es deia Casquer i era de Valls.

És veritat que Joan, teixidor, i el seu fill Joan, «són tinguts en opinió de dolents homens y de lladres» i ha sentit dir que robaven «per allent» pels camins i portaven una ballesta, una gossa de mostra i una muntera. A Conesa, també es deia públicament que Miquel Oluja havia cremat, en concert amb Agustí Nuet, un blat d'una garbera que Pere Domingo tenia a l'era d'en Fabregat. El declarant té trenta anys.

Jaume Minguell, de Guimerà (25 gener). L'agost passat era prop de Belianes, camí de Guimerà. Va trobar Llorenç Ferrer, de Passanant, a qui coneix perquè havia estat mosso a casa de Macià Sans, de Guimerà. En Ferrer li va explicar que ell i set altres havien mort un traginer al pla de Vinaixa. I que ho feren en voler-lo robar. En Ferrer li va tallar la bossa de llana que portava al coll. Hi havia vuit o deu lliures i se les van partir a Passanant. Li van preguntar qui eren els altres que eren amb ell. Va esmentar els dos Parellada, sastre Bartomeu, Miquel Cases (avui pres) i Miquel Oluja. Els altres dos no els hi volgué dir. També li va dir que al pla de Vinaixa havien robat i mort uns missatgers.

Jaume Puig, de Conesa. El dia de Cap d'Any proppassat va anar a l'Espluga pels seus negocis. Essent allí, un fill de Damià Vinader, que està malalt, l'envià a demanar per una xica. Hi va anar i l'altre li va dir que si sabia per què tenien pres Miquel Cases que ho digués, que ho volia saber perquè li era bon amic. Va respondre que no sabia res. I l'altre li va dir que no calia dissimular. Llavors l'altre li va explicar el que sabem. Llavors el declarant en va fer atorgament perquè ja ho sabia d'antuvi però no ho havia volgut dir. En Puig era a Poblet feia un parell d'anys quan va arribar un avís del batlle de Vinaixa sobre la mort de Casquer. Anà en companyia del batlle general al pla de Vinaixa i els van dir que havien mort el traginer. Encara va veure els matxos del traginer, al qual s'havien endut a soterrar a Castellot.

Miquel Cases, extret de la presó per tornar a depositar. Ratifica la declaració primera, però accepta que ell va arribar a bon punt i no quan la mort ja era feta, com havia dit abans. Tots vuit es van ajustar en uns pinets fora del camí, vers els Omellons, i van tractar que com ell declarant era l'únic que no duia pedrenyal,

pugés a l'altra part del camí dalt un collet, tingués compte dels que anaven i venien pel camí i donés senyals amb el barret. S'havia de treure el barret tantes vegades com persones passaven. El primer que va veure venir va ser el traginer de Valls amb dos animals. Va fer l'avís i els altres van sortir-li al camí. I el sastre amb la daga li pegà. I el teixidor i Llorenç Ferrer el colpejaven amb els punys closos. Francesc Verdaguer i Miquel Oluja eren traginers i coneixien el mort. El teixidor, el més vell de la colla, els va dir que tenia la bossa del mort i que no era lloc de partir els diners. Va comentar que tothom fes via i que anessin a Conesa on els donaria la part. Ell va rebre vuit rals i té per cert que n'hi tocava més, però no va gosar dir res. Va veure l'home mort al mig del camí.

Té un amic que es diu Francesc Vinader, de l'Espluga, al qual va denunciar el cas. Francesc li va dir que la fama dels teixidors de Conesa és dolenta i que procurés que no el trobessin amb ells. I ell li va explicar per descansar.

Té per lladres i mals homes els teixidors pare i fill. El dia de sant Marc proppassat ha fet un any, que era a la fira de Verdú, i els va trobar i hi parlà. Parellada li va dir que havia de menester uns «exingues» (aixanguers ?) i que no duia diners. Va anar a un minyó que en venia i mentre Miquel Cases el distreia, el teixidor vell els va robar i se'ls va posar sota la capa. I encara va dir a l'altre que els venia cars i no els havia de menester, per acabar de despistar. El fill teixidor havia robat un formatge i en va oferir al declarant, que no en va voler.

La cunyada del declarant va veure que a la fira de Santa Coloma proppassada Miquel Oluja havia robat uns abadejos, uns calçons i un barret.

El teixidor fill li va dir si volia anar a les fosses del pla de Montmaneu on ells, el declarant, Ferrer i el sastre Blau es posarien a pas per robar. Va acceptar i hi hauria anat si no fos perquè la mare del declarant, veient que tenia secrets amb ells, ho va desviar. Els altres hi anaren i li van dir que havien robat deu ducats.

Ha sentit dir públicament que els teixidors i en Verdaguer havien robat farina dels Corberons de Verdú al pla de la Sala. La farina la van trobar sota el llit d'en Verdaguer.

El 28 de febrer, el procurador fiscal Joan Giralt fa arribar al batlle general la lletra del batlle de Castellot sobre la visura del cadàver de Bartomeu Casquer. El batlle la va fer en companyia de Pau Berart i de Toni Torner. El batlle d'Arbeca no l'havia pogut fer perquè no tenia el seu notari. Bartomeu Casquer tenia tres punyalades al braç dret, una sota l'orella i tres en les espatlles. També li van trobar els tancadors de la bossa que li havien tallat. A la butxaca li van trobar un saquet d'aluda en el qual hi havia vuit o nou sous.

Miquel Cases, extret de la presó (16 d'abril). Torna a esmentar els que eren al pla de Vinaixa quan la mort: Joan Parellada, teixidor; el seu fill Joan, també teixidor

(casat amb una filla d'en Almenara, de Conesa); Miquel Oluja; Francesc Verdaguer -tots aquests de Conesa-; Llorenç Ferrer, de Passanant; un germà seu que llavors era vidu; Bartomeu (a) sastre Blau, del Catllar; i Joan Martí, de l'Espluga de Francolí (casat amb una cosina de la muller del declarant, filla de Jaume Cases, de l'Espluga). Fins ara no havia anomenat el darrer perquè és parent de la seva muller. De fet, ell va anar al pla de Vinaixa acompanyat de Joan Martí. El va convèncer per veure si podien posar remei a la necessitat que passaven amb el furt que pretenien fer.

Marc Casquer, pagès, de Valls. Fa dos anys que va tenir nova que havien mort el seu germà Bartomeu al pla de Vinaixa, venint de Saragossa. Hi havia anat amb els matxos per ordre del declarant i per vendre dues càrregues de peix. En tornar, el robaren i el mataren. Ell va prendre Jaume Santapau, paraire, Bernat Olesa, pagès, i T. Calvet, fuster, i van anar fins a Vinaixa. Van veure el lloc on l'havien mort i robat i li van dir que l'havien soterrat a Castellot. Van trobar el seu germà a l'església que encara no estava amortallat i s'hi va abraçar. Enumera les punyalades igual que el batlle de Castellot (a l'espatlla diu dues o tres). Va comprar una mortalla i el féu amortallar i soterrar. El batlle de Castellot li va donar un saquet d'aluda que havien trobat a la butxaca del seu germà, amb nou o deu sous dels quals havia pagat el carreter. Va veure els tancadors de la bossa que li havien pres. Vista tan gran traïció i maldat ha fet diligències per saber els autors i mai havia averiguat res. Ara sap que Miquel Cases està pres i demana que en facin justícia.

El dia 17 d'abril, el procurador fiscal i Marc Casquer demanen que siguin publicades les enquestes i donades defenses a Miquel Cases. Aquest diu que es vol defensar i que li donin còpia de l'enquesta.

El dia 29 d'abril, Giralt i Casquer diuen que el termini de les defenses ja ha passat i demanen sentència. Acaba aquí.

Comentaris

Hem consultat les fitxes de família de Conesa per mirar d'ampliar algun dels aspectes relatius als personatges participants en l'assassinat. Encara que el registre sacramental de Conesa arranca vint anys abans que el procés, avancem que resulta difícil aportar clarors.

Miquel Cases declara tenir 30 anys. Per tant, hauria nascut abans de l'inici del registre. A Conesa, el 1568 s'hi va casar el francès Arnau Cases, els noms dels pares del qual no vénen consignats a la partida. El 18 de gener del 1576, el rector de Conesa va donar llicència a Miquel Cases, pagès, fill de Pere-Pau Cases (Pere-Joan Cases és l'única persona amb aquest cognom al fogatge de 1553), per poder-se casar, a l'Espluga, amb Caterina Cabestany, filla de la vila. Després de les noces, en Cases degué passar a residir a l'Espluga, localitat on hi ha registre sacramental conservat fins a finals del segle XVII.

Tant els cognoms Joan (de fet, de Joan), com l'àlies de Parellada esdevingut cognom apareixen en els llibres de baptismes. Recordem que els Joan ja eren presents a Conesa el 1553, amb dos caps de casa: Pere Joan i Marc Joan. Ara, no els tenim documentats com a teixidors ni per una banda ni per una altra.

Altrament, entre el 1578 i el 1590 un tal Miquel Oluja va tenir mitja dotzena de fills del seu matrimoni amb Isabel. Pot coincidir plenament amb el conesí acusat de cremar garbes, robar a la fira de Santa Coloma i participar en l'assassinat del traginer Casquer. Segons en Cases, també era traginer. Al fogatge de 1553 hi ha Bernat (H)oluja, la vídua (H)oluja i, encara, el beneficiat Bernat Oluja.

Dades semblants retenim respecte Francesc Verdaguer. Casat amb Coloma, van tenir set fills entre 1572 i 1586. Precisament el dia de Cap d'Any del 1586 van batejar el darrer, Felip. Al fogatge de 1553 només retenim la vídua Verdaguera. La consulta de la documentació sacramental de Passanant no ha aportat cap informació afegida. A mitjan segle XVI, documenten, gràcies al fogatjament, Francí Ferrer.

El procés que hem extractat pertoca a un típic acte de robatori a traginer que es va complicar amb un assassinat. De fet, són fins a vuit els assaltants del malaurat Bartomeu Casquer, que va pagar amb la bossa i la vida la casualitat de passar pel pla de Vinaixa (senyoratge de Poblet) quan tornava de Saragossa. Francesc Verdaguer i Miquel Oluja eren traginers, com el mort, i es coneixien. La por a la dil·lació tal vegada va conduir a l'assassinat. I el que només havia de ser un assalt a camí amb furt va tenir un tràgic final. Ignorem si en Casquer va oferir resistència, tot i que en Cases ho hauria explicat en descàrrec propi. També és sorprenent que Miquel Cases no es sotmeti a la vènia i clemència de l'abat i, en canvi, demani que li siguin concedides defenses. El document acaba en aquest punt i no sabem el desenllaç.

Sí que coneixem que ens trobem davant un acte que no sembla tenir res a veure amb l'acció de les parcialitats, de bandolerisme estricte. Miquel Cases havia acceptat l'oferiment dels altres per culpa de la misèria. De tota manera, només en va treure la mòdica quantitat de setze sous, encara no una lliura.

Les declaracions d'en Minguell i del conesí Jaume Puig són també interessants, car allarguen ieixamplen el curs delictiu d'alguns dels companys de Miquel Cases. Llorenç Ferrer es va autoinculpar d'haver participat en un altre assassinat al mateix pla de Vinaixa. Els Parellada havien comès furts a la fira de Verdú, atracat a Montmaneu (lloc de molt pas) i al pla de la Sala. Oluja havia furat a la de Santa Coloma, a més de, segons Cases, haver cremat blat... Consignem, també, que el batlle general de Poblet era aquell any el també conesí Miquel Segarra.

Joan Golanor, carn de forca

Arxiu de Poblet. Armari II, calaix 9, document 9.

1614, desembre, 23 / juliol, 1623. 25 folis (i 2 de blancs), 225 x 315 mm, català

Davant Pere Sala, batlle general de Santa Coloma, de Mont-roig¹, de Bellver i de tot el comtat de Santa Coloma i baronia de Queralt per Dalmau, comte de Santa Coloma.

Declaració de Jaume Fàbrega, pagès, de Mont-roig, bisbat d'Urgell, de 28 anys. El dia de Sant Tomàs, claror del dia acabada, va sortir a la finestra de casa seva i va veure dos homes que pujaven costa amunt cap a la pallerà que tenia a l'era de prop l'església. Com que li prenien palla, l'havia posat a la pallerà. Temerós que no l'anessin a robar, va dir al mosso, Antoni Rossell, que l'acompanyés fins a la pallerà. No hi van trobar ningú i es van posar a trescolar. Llavors sentiren soroll cap a l'església, prop de la qual tenia una sitja d'ordi Llobera, d'Ossó, i una altra Antoni Menso, de Mont-roig. Van tornar a casa i se'ls afegí Joan Joan, amb una espasa. El mosso amb l'escopeta, l'altre amb l'espasa i el declarant anaren cap a les sitges. La sitja de Llobera no l'havien tocada, però quan eren a deu passes de l'altra van veure un home que fugia. Quan cridaren via fora encara en van veure un altre que va marxar després de donar una gran revolada de capa. A la vora de la sitja van trobar una saca petita de borràs ben usat, i la prengueren. Després van coincidir amb el batlle i anaren cap a la sitja. Van observar que havien tret la terra de sobre la llosa, que era fora de la boca. El batlle va començar els escorcolls: no va trobar a casa Miquel Pla, el nunci, i a casa de Joan Golanor la muller els va dir que ell havia sortit, però va reconèixer com a seva la saca. Tornats més tard a casa Golanor, el van veure fugir per les teulades. Després en Golanor va ser capturat. Creuen que robava cols, naps, palles i altres coses.

Joan Joan, pagès, de Mont-roig, de 20 anys. Mosso de Jaume Fàbrega. Declaració idèntica a l'anterior. En la signatura diuen que el declarant és Jaume Fàbrega (?). Joan Joan havia estat qualificat per en Fàbrega de veí, no pas de mosso.

Joan Golanor, pres a les presons del castell de Santa Coloma, alliberat perquè declari (3 de febrer). Té 26 anys. El dia dels fets va anar a visitar en Batalla, de Pelagalls, que tenia uns vímetes a la boca. Ell volia anar a fer-li coves i panistres. Va sortir de Mont-roig després de sopar, que era fosc, tot sol, quan pel camí va sentir que cridaven via fora. Va tornar a Mont-roig i se'n va anar a dormir a casa. Quan van tocar a la porta l'endemà al matí es va pensar que el volien prendre alguns

---

¹ Supposem que es tracta de Mont-roig de Segarra o de Sió, poblet del municipi de les Pallargues (ara Plans de Sió), als mateixos límits entre la Segarra i l'Urgell, veí de Bellver de Sió. Hi ha fins a sis localitats homònimes. Per tant, de Segarra o de Sió és específicatiu.

comissaris i va fugir per la teulada. En reconèixer la veu del batlle, va tornar a casa, es va vestir i va obrir per la part de dins la porta als fadrins del batlle. Tenia una saca que era de borràs de cordes, ja dolenta, i l'havien robada de casa seva no sabia qui. No sabia que Monso (abans Menso) tingués sitja d'ordi perquè ell era a segar a la Segarra. Nega qualsevol implicació en cap tipus de robatori.

Declaració de Jaume Reverter, pagès, de Mont-roig, de 42 anys (20 de febrer). Va arribar a Mont-roig procedent de Santa Coloma i la seva muller li va fer saber que volien robar la sitja d'ordi de Monso. I que creien que eren Joan Golanor, fill d'Onofre, i Miquel Pla, tots de Mont-roig. Quan Joan Golanor fugia per la teulada volia entrar a casa del declarant, però la muller d'aquest li va impedir.

Joan Golanor també és inculpat d'un robatori de formatge: la seva muller en duia sempre, li feia fàstic i en donava als gossos.

Jaume Reverter diu que és veritat que feia cinc o sis anys que havien posat foc a la palla de Joan Sacanell, que llavors era batlle, i també li trencaren les arreus i li tallaren el cànem. Inculparen un tal Albet, Joan Golanor -fugit a Belianes- i un tal Miquelet.

Declaració d'Antoni Rossell, pagès, del regne de França, habitant a Mont-roig, de 34 anys (24 de febrer). Explica els fets. El germà d'Aubet (ara dit així) fou condemnat a galeres.

Declaració de Jaume Val, pagès, de Mont-roig, de 47 anys (10 de març). Fa dos o tres anys que era a Ponts a fira. Joan-Onofre Golanor i Miquel Pla estaven a la presó de Ponts quan el van cridar per l'espitllera i van demanar que els tragués de la presó. Va anar a parlar amb mossèn Barba, batlle de Ponts, i aquest li va fer saber que els tenia empresonats perquè havien encomanat al corredor un barret d'home, unes sabates i uns calçons. Es va emparar de Joan Guardiola, de Rialb, que era amic del batlle. Va donar vint rals al batlle perquè els alliberés i dues quarteres d'ametlles a Guardiola pels tràmits. Golanor, en lloc d'agrair-li, el va agredir amb la daga.

Declaració de Joan Sacanell, pagès, de Mont-roig, de 50 anys (14 de març). Refereix els fets i que Joan Golanor era pres a la botiga de la vila de Santa Coloma perquè les presons no eren segures. Miquel Pla també robava de costum: ell i el seu nebot Joan robaren un blat que Palau, de Bellver, tenia en una botiga de Damià Golanor. Per remetre'l del robatori, Pla es va aconsellar de ser nunci. A part de la crema de pallers i la tallada de cànem, li van arrancar una era d'alls. T. Miquelet, casat a Andorra, li havia robat diverses arranes que portaren a la fira de Santa Coloma.

Declaració de Francesc Golanor, pagès, de Mont-roig, de 25 anys (ídem data). Res de nou.

Declaració d'Antoni Castellà, pagès, de Mont-roig, de 25 anys (16 març). Joan Golanor havia robat les cols de l'hort de Joan Gilabert.

Declaració de Joan Golanor (26 de març). Accepta haver estat pres a Ponts i diu que el batlle el prengué per un barret que va fer vendre a l'encant. El barret era del seu germà i unes sabates eren de la seva muller. Barret i sabates les volia vendre a la fira de Santa Caterina de Ponts per poder comprar glans per al porc. Només s'hi va estar un vespre, a la presó, i no sap com en va sortir. Nega qualsevol implicació amb res. Queda clar que era jornalier i s'anava llogant per diferents llocs.

El batlle general del comtat de Santa Coloma fa una relació de tots els fets i demana que sotmetin a turment Joan Golanor per tal d'esbrinar la veritat.

En un altre plec (juliol del 1623) documentem que després de ser sotmès a turment, Joan Golanor accepta que va participar en l'assassinat per escanyament de Joan Grasida, de Verdú, al llit de casa seva. El va matar Bartomeu Minguella, de Guimerà, però ell hi va tenir a veure perquè havia tingut tracte carnal amb Paula, muller de Grasida, i va acompanyar Bartomeu. Paula també hi estava d'acord i participà directament en l'escanyament. Van enterrar Grasida al terme de Tàrrega.

També explica que Bartomeu Minguella i un altre havien anat a robar un moltó i que aquell altre feia moneda falsa, amb l'ajut de Paula.

El batlle general de Poblet, Pere Vilamajor, que ho és per l'abat Miquel Merola, vista la implicació de l'acusat en l'assassinat de Grasida i també les declaracions relatives als fets de 1614, el condemna «que suspendatur laqueo per collum in alta furca» fins a morir i fins que l'ànima se separi del cos. La sentència és comunicada a Joan Golanor, que l'escolta genolls a terra, el 10 de juliol de 1623.

El 23 de juliol localitzen el cadàver de Grasida en el lloc indicat per Golanor.

Comentaris

En l'interessant procés instruït contra Joan Golanor hem de distingir-hi dues parts. La primera correspon a l'any 1614 i pertoca a una sèrie de fets esdevinguts a Mont-roig, comtat de Santa Coloma. De les declaracions de fins a vuit testimonis resulten un reguitzell d'acusacions. Per ordre cronològic, serien les següents.

En primer lloc, la crema de palls, trencament d'arreu, cànem tallat i alls arrencats de Joan Sacanell, batlle de Mont-roig. Els fets s'haurien esdeingut vers 1608-1609. Joan Golanor hauria tingut la col·laboració d'en Albet o Aubet (un germà del qual fou condemnat a galeres) i en Miquelet.

En segon terme, les circumstàncies que motivaren l'empresonament d'en Golanor i de Miquel Pla a Ponts. Un pagès de Mont-roig els va alliberar de la garjola, on hi havien estat col·locats en intentar vendre un barret i unes sabates que no

eren seves (en Golanor no diu res dels calçons). Aquests fets haurien passat vers 1611 o 1612.

Tercerament: tenim el robatori d'ordi de la sitja d'Antoni Menso (o Monso). Sembla ser que fou practicat per en Golanor i en Pla, que exercia de nunci o pregoner a canvi d'haver estat remès de delictes anteriors. Aquest furt s'esdevingué per Sant Tomàs del 1614 i en funció d'ell s'engegà el procés i sabem de les actuacions anteriors.

I encara, en data indeterminada, en Golanor hauria robat cols de l'hort d'en Gilabert i aconseguit de forma fraudulenta una partida de formatge tan gran que la seva muller en donava als gossos.

Tots aquests fets són dignes d'un currículum delictiu prou dens. Ara bé, no escapen de la categoria de furts o danys sobre terceres persones. Joan Golanor, jornaler que devia viure a frec de la misèria, se n'hauria sortit amb assots i marca de lladre a l'espatlla. Si és que el comte de Santa Coloma, que no tenia les presons del castell en bones condicions, ho hagués cregut convenient.

Però trobem la segona part del document. L'any 1623, en Golanor és acusat de fets més greus, sobretot d'haver participat en un assassinat comès en la persona d'en Grasida, de Verdú, senyoratge de Poblet. L'homicidi el cometeren la muller del mort i un company d'en Golanor. Paula i aquest eren més que amics. I Paula, segurament inductora i en tot cas autora material de l'escanyament, tenia per conegut un moneder fals. Es tractava d'un còctel explosiu. I aquesta vegada el jornaler Golanor ho va pagar més car impossible. La justícia de Poblet fou implacable. Un llarg curs delictiu s'havia acabat.

Bibliografia

Altisent, Agustí: *Història de Poblet*. Abadia de Poblet. 1974.

Català, Rafael i Valentí Gual: «Un cas de bandolerisme popular. El vallenc Gabriel Oliver». *Actes del I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol.II, 1985, pp.57-63.

Codina, Jaume i Josep Fernàndez: «Una baronia feudal en l'Edat Moderna. Corbera de Llobregat 1566-1734", pp.21-189, dins *Estudis d'història de Corbera de Llobregat*. Ajuntament-Abadia de Montserrat. 1991.

Ferro Pomà, Víctor: *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo. Vic. 1987.

Gras Casanovas, Mercè: «Fonts per a l'estudi de la conflictivitat social». *I Jornades de Recerca Històrica del Baix Llobregat*. 1993, pp.295-312, esp.299.

Gual Vilà, Valentí: «L'administració de la justícia senyorial. Els llibres de cort». *Actes del Tercer Congrés d'Història Moderna*, vol. II, pp. 289-296. Pedralbes, núm. 13, Barcelona, 1993.

Gual Vilà, Valentí: «Demografia i onomàstica de les Piles a l'Edat Moderna». *Recull*, núm. 3. Associació Cultural Alt Gaià, Santa Coloma de Queralt, 1995, pp.117-139.

Gual Vilà, Valentí: «Sobre llibres de cort. Les Piles, edat Moderna». *Recull*, núm. 4. Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, 1996, pp. 79-88.

Iglésies i Fort, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció, vol. II*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona. 1981.

Toda i Güell, Eduard: *La davallada de Poblet (Poblet als segles XVI i XVII)*. Edició anotada i estudi introductor per Gener Gonzalvo i Alexandre Masoliver, sobre l'original de 1935-1940. Abadia de Poblet. 1997.

Torres Sans, Xavier: *Els bandolers (s. XVI-XVII)*. Eumo. Vic. 1991.